

ГАРМОНІЯ ПРИРОДИ ТА СУСПІЛЬСТВА – СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Про гармонійний суспільний розвиток мріють з давніх-давен. Людина народжується для того, щоб бути щасливою і жити в світі добробуту і злагоди. Безперечно, «людина є мірою усіх речей» (Протагор). Вона є вінцем всього сущого. А головна одвічна мета людської історії – гармонійне суспільне життя кожного, багатьох і всіх. Адже, як влучно зазначає Омар Хайям, «звісно, ціль усього творіння – ми, джерело знань і прозріння – ми, коло світобудови подібно персню, алмаз у тому персні, без сумніву, – ми». Саме від нас залежить, як ми будемо жити далі – у загальному добробуті і злагоді чи у безпросвітній скруті. Сьогодні сталий розвиток є базовою моделлю і уособленням суспільства загального благополуччя. Поряд із тим, що структурно-інституційна сутність сталого розвитку багатокomпонентна, в якій важливу роль відіграють економічна і екологічна компоненти, соціальний контекст сталого розвитку є чи не найвизначальнішим.

Концепція сталого розвитку, передусім, соціально орієнтована. Оскільки покликана створити нормальні (розумні) умови для розвитку і відтворення людини у теперішній час і у майбутньому. Для створення суспільства сталого розвитку необхідно сформувати, передусім, умови для соціальної рівності і рівноправного суспільного устрою. Необхідна справедлива суспільна організація системи соціальних відносин на всіх рівнях упорядкування людського буття. Без справедливого розподілу ресурсів між членами людського суспільства сталий розвиток неможливий. Умови для задоволення розумних людських потреб повинні бути доступні для кожного громадянина цієї планети.

На початку ХХІ століття в багатьох сферах світового розвитку поглибились кризові явища. Така ситуація поставила людство перед необхідністю формування нового світогляду, обґрунтування нових цінностей, морально-етичних критеріїв та корекції цілей і пріоритетів. Найбільш прийнятною метою в найближчому майбутньому є сталий розвиток людства. Концепція сталого розвитку може запропонувати новий підхід до проблем світоустрою. Він передбачає суттєві зміни увсіх сферах суспільного життя. У зв'язку з переходом до сталого розвитку перед політичною системою постають нові непрості цілі й завдання, які потребують певної трансформації цієї системи. Так, сталий розвиток висуває на порядок денний питання про цивілізований діалог між природою та суспільством.

Сьогоднішнє реформування виробничих (економічних) відносин в аграрному секторі неповною мірою торкається природокористування і охорони навколишнього середовища, а в екологічному регулюванні застосування ринково орієнтованих економічних методів господарювання є недостатнім. Проблема екологізації агропромислового виробництва значною мірою залишається предметом теоретичних досліджень.

Викликає занепокоєння якісна сторона земельної реформи в Україні, яка залишається поза увагою. Більше того, очевидного соціального, економічного та екологічного прогресу у розвитку земельних відносинах не досягнуто. Про це свідчить, той факт, що на селі понад 90% сільського населення проживає за межею бідності; продуктивність використання сільськогосподарських земель у розрахунку на кожного жителя України в 5 разів нижча за аналогічний показник в країнах Західної Європи; деградація земель посилюється і в окремих регіонах набуває загрозливого характеру при тому, що агроохоронні заходи зведені нанівець.

Стратегічним напрямом виходу з кризи, що склалася в системі природокористування, на глобальному рівні визнано перехід до принципів збалансованого розвитку (*англійською – sustainable development*). Однією з пріоритетних домінант збалансованого розвитку сьогодні вважається екологізація економіки. Під цим поняттям пропонується розуміти посилення екологічної спрямованості економічних систем у процесі їх трансформації, що проявляється у становленні нової економіко-екологічної свідомості та культури, екологічної відповідальності, в утвердженні сучасних екологічних цінностей, формуванні відповідної нормативно-правової та інституційної бази, спрямованої на суспільний контроль за системою зв'язків у тріаді "людина–економіка–екологія", застосування санкцій і стимулів щодо регулювання впливу господарських систем на стан природного середовища.

Аграрне законодавство зарубіжних країн має ряд суттєвих відмінностей порівняно з аграрним законодавством України. Великого поширення в світі набули інститути неподільності сільськогосподарських земель, недопущення їх надмірної експлуатації, принципи придбання права власності на землю за давністю їх володіння або користування.

Гарантії та захист прав приватної власності на землю здійснюється в зарубіжному законодавстві через установлення складних процедур її відчуження. Важливого значення надає законодавство та право

цих країн участі держави в здійсненні аграрних реформ. В нашій державі поки що не створені умови для вільного ринкового обороту сільськогосподарських земель, навіть у законодавчому плані. У зв'язку з цим доцільно було б звернутися до світового досвіду країн із цивілізованою ринковою економікою, в тому числі й стосовно ринку сільськогосподарських земель. Доцільно відзначити, що у більшості держав з так званим вільним оборотом земель існує дозвільна система на відчуження сільськогосподарських земель.

В історії людства було чимало людей, мислителів і практиків, які мріяли про гармонійне і довготривале, а головне, справедливе суспільне життя. Здебільшого, уявлення мислителів про розумний (раціональний) суспільний устрій, який неодмінно досягається при співпадінні сутності і існування людського суспільства як такого, мають нездійснений і далекосяжний характер. Різні підходи щодо формування гармонійного суспільства реалізовані в працях мислителів різних часів. В античності погляди на гармонійне суспільство трактувались через «ідеальну державу» Платона. У середньовіччі панує ідея Бога і християнська віра у соціальну організацію буття. Роль держави у суспільному житті в епоху нового часу обґрунтовує Н. Макіавеллі. Ідеї утопії щодо побудови раціонального суспільства на наукових засадах шляхом розуміння «Нової Атлантиди» окреслює Ф. Бекон. Погляди на гармонійну і найбільш ідеальну державу у межах концепції «утопічного соціалізму» і суспільства соціальної рівності відзначають у своїх творах Т. Мор, Т. Кампанелла, А. Сен-Симон, Ш. Фур'є. Ідеали добра і соціальної справедливості у контексті «виховання людського роду» висвітлюють у працях Ш. Монтеск'є, Ф. Вольтер, Ж.А. Кондорсе, І.В. Гете, В. Гумбольдт. Суспільне буття через рефлексію «світового духу» окреслюють класики німецької філософії І. Кант, Г.В.Ф. Гегель, Л. Фейербах.

Концепції «індустріального», «постіндустріального», «технократичного», «інформаційного» суспільства імплементують Е. Тофлер, Д. Бел, З. Бжезинський. Про основні загрози суспільного розвитку і нерівномірність прогресу застерігає Г. Маркузе. Погляди щодо розумної (раціональної) організації суспільства висловлює В.І. Вернадський. Ідею про світовий процес самоорганізації і раціонального суспільства пропонує М.М. Мойсєєв. Таким чином, в історії було чимало різних поглядів щодо формування ідей сталого суспільного розвитку. Навіть, на певному історичному проміжку часу, теорії отримували втілення у практичній площині, однак зрештою, рано чи пізно, неодмінно приходили часи занепаду, регресу і криз. Більшою мірою проблеми організації суспільного розвитку у історичній традиції виникали через неспроможність загальнолюдського (колективного) суспільного розуму досягнути сутності теорій сталого розвитку, і водночас, через нездатність у повній мірі реалізувати теорії на практиці.

Сталий розвиток – це збалансована (взаємоузгоджена) система суспільних взаємовідносин, побудована за мірками (детермінант – міра) соціальної справедливості організації структурно-інституційного життя суспільства в усіх ланках і сферах діяльності, у межах якої спостерігається гармонія людини із собою, гармонія між людьми і людини із суспільством. Гармонія у суспільстві, тобто побудова істинного буття людей, іманентно означає гармонію із природою. Все у світоустрої організовано і передбачено розумно. Г. Гегель точно відзначає, що «все розумне – дійсне, все дійсне – розумне». Тільки так досягається дійсний баланс і гармонія на рівні одинично-загального-всезагального. Це і є фундаментом для вибудовування системи економічних, екологічних, інституційних та інших похідних суспільних відносин.

Отже, кожна людина-спільність-суспільство на рівні соціокультурної свідомості мають усвідомити, що сталий розвиток загальнолюдського роду можливий тільки шляхом розуміння та дотримання принципів і законів діалектичного реалізму через розуміння поняття міри у суспільних взаємовідносинах у процесі здійснення людської діяльності у всіх формах прояву (економічної, екологічної тощо) організації суспільного життя, а поняття міри детермінується через об'єктивне (на рівні загальнолюдських цінностей) розуміння соціально-філософської категорії справедливості як адекватної міри задоволення людиною розумних людських потреб. Відтак, через світоглядне переконання людині слід жити у реальності, виявляти міру суспільних відносин за критеріями справедливості, усвідомлення якої приходить на рівні цінностей через необхідність задоволення розумних людських потреб.